

тәрәпинен илаһий орынлары табылған массагетлердің қолынан бул ис келген. Есиңизге саламыз, Ахеменийлер мәмлекетинің тийкаршысы Кир патша массагетлердің жерлеріне кириўге умтылған ўақытында өлген.

Бул ҳаққында Геродот былай деген:

«Варварларда болған саўашлардың ишинде, бул саўашты мен ең аяўсыз саўаш деп есаплайман, мен ҳәтеки бул ўақыя қалай болғанлығын да билемен. Ең басында олар бир-биринен алыста турып бир-бирине оқ жайдан оқ атқан, ал кейин оқлары таўсылғаннан соң, олар бир бирине тасланып қолда, найза хәм қылышлар менен алысқан дейди. Алысып атырып олар көп ўақыт даўамында өзлерин тик усады, бириншилер де, екншилер де қашып қутылғысы келмеди, бирақ ең ақырында массагетлер жеңиске еристи. Персия әскерлериниң үлкен бөлеги жоқ етилди, тап усы жерде Кирдің өзи де қаза тапты» [5].

Бизиң эрамызға шекемги IV әсирдің 30-жыллары Ахеменийлердің саўсап қалған мәмлекети Александр Македонскийдің әскерлериниң күши астында жоқ болады. Македонский да адам жасайтуғын пүткил жәхәнниң, соның ишинде Шығыстың да ийеси болғысы келди хәм грек-македониялылар Орта Азия жерлерине келди, бул жерде және қан төгилип баслады. Және грек-македониялы басқыншылардың бас иймес душпанлары жәўынгер массагет қәўимлери шықты.

Массагет хәм сармат қәўимлериниң бир бөлеги басқыншыларға бойсынбай арқаға қарап кеткени белгили. Олар Устирт тегислиги хәм Маңғышлақ ярым атаўын душпанлардың пияда әскерлерине хәм атлы отрядларына келип болмас, өзиниң әскерий плацдармы хәм тыл базасына айландырған болыўы мүмкин.

Устирттиң ҳәр бир илаһий орнының орайын үлкен қорған яки бийиклиги 2 метрге жететуғын арнаўлы

жыйналған таслар дүмпешиги ийелеген. Тас мүсинлер болса әдетте бирнеше естеликтен топарлар дүзип, бул орайлық қорғаннан кублада ямаса шығысында жайласқан. Ал олардан онша узақ болмаған жерде хайўанларды қурбанлық етиў ушын тастан исленген столлар жайласқан.

Тастан исленген табаққа май, қан хәм суўды салып қойыўға болатуғын болған. Бул затлар көшпели қәўимлер руўханылары тәрәпинен кеңинен пайдаланылған, яғный, қудайлардан душпанлар үстинен жеңиске ерисиўди сораған.

Тастан исленген хәйкеллер қандай орын тутқан екен? Әйемги көшпели қәўимлер дәстүрий түрде ата-бабаларының руўхларына сыйынған. Ал хәйкеллер болса әлбетте әскер болған ата-баба руўхының өлиминен кейинги орны болып есапланған. Скульпторлар олардың өзгешиликлерин хәм жасын айрықша атап өтеди. Устирттиң кубла тәрәплеринде грек-македониялылар менен гүрес дәўириде бундай қудайға теңлестирилген ата-бабалардың жәрдеми көп болған.

Қәўимлеслери ушын қыялы қәўим басшысының хәм ўатан қорғаўшысының тири көриниси болған қахарман-әскер өз өлиминнен кейин ата-бабаларының қатарына қосылған, соның ушын да оның хәйкели жаратылған. Сол замандағы адамлардың пикиринше, егер руўханылар қурбанлық келтирсе, бул таслар өз әўладына жәрдем бере алатуғын ең үлкен ата-бабасы образы менен қосылып кеткен...

Устиртте табылған айқал таслардың екеўи Қарақалпақстанға алып келинип, бир данасы хәзирги күнде ӨзРИА Қарақалпақстан бөлиминиң Археология музейинде сақланбақта. Табылған айқаллар бойынша В.С.Ольховский хәм Л.Л.Галкинлердің мақаласы жарық көрген [6:196-206].

Әдебиятлар

1. Андрианов Б.В. Этническая территория каракалпаков в северном Хорезме // ТХАЭЭ, т. III, – М.: 1958.
2. Насыров Д., Доспанов О. Каракалпак диалектологиясы. – Нөкис: 1995.
3. Марғұлан Ә.Х. Ежелгі мәдениет куәлары. – Алматы: «Жазушы», 1966.
4. <https://hidoyat.uz/50603>
5. <http://https://ru.wikipedia.org/wiki/Массагеты>
6. Ольховский В. С., Галкин Л. Л. Культовый комплекс на Устюрте. // Советская археология, 1990. № 4.

РЕЗЮМЕ. Мазкур мақолада Устюрт кенгликлеридан топилған антропоморфлик тош хайкаллар тұғрисида гап боради. Қадимдан туркий халқларда машхур бўлган балбалтошлар қорақалпоқ тилида айқал деб хам номланади. Ушбу тошлар вафот этган қавм оқсоқоли, ботири ёки бошқа обрўли инсонлар шарафига қад ростлаган. Тадкиқотлардан маълум бўлишича, Устюртда топилған тош хайкаллар туркий дунёга оид қадимий балбалтошлардан хам қадимироқ бўлиб, миллоддан аввалги V-II асрлар ёдгорлиги бўлиб чиқди. Устюртдан топилған ана шундай қадимий айқалдан иккитаси Қорақалпоғистонга олиб келиниб, уларнинг биттаси Ўзбекистон Фанлар академияси Қорақалпоғистон бўлими археология музейида сақланмоқда. Ушбу хайкаллар сак-массагетлар удуми билан боғлиқлиги олимлар илмий ишларида қайд этилган.

РЕЗЮМЕ. Данная статья посвящена антропоморфным каменным изваяниям, найденным на просторах Устюрта. Балбалы, издавна популярный среди тюркских народов, на каракалпакском языке также называется айқал. Эти камни воздвигались в честь умерших старейшин, богатырей или других известных лиц. Согласно исследованиям, найденные на Устюрте каменные изваяния старше древнего балбала тюркского мира и оказались памятником V-II веков до н.э. Два из этих древних айкалов, найденных на Устюрте, были привезены в Каракалпакстан, а один из них хранится в археологическом музее Каракалпакского отделения Академии наук Узбекистана. В научных работах отмечается, что эти скульптуры связаны с традициями сак-массагетов.

SUMMARY. This article is devoted to anthropomorphic stone statues found in the vastness of Ustyurt. Balbals, which has long been popular among the Turkic peoples, is also called aikal in the Karakalpak language. These stones were erected in honor of the deceased elders, heroes or other famous people. According to studies, the stone statues found in Ustyurt are older than the ancient balbal of the Turkic world and turned out to be a monument of the 5th-2nd centuries BC. Two of these ancient aikals found in Ustyurt were brought to Karakalpakstan, and one of them is kept in the archaeological museum of the Karakalpak branch of the Academy of Sciences of Uzbekistan. In scientific works, it is noted that these sculptures are associated with the traditions of the Sak-Massagets.

QORAQALPOG'ISTON BURILISH YILIDA (1989)

B.A.Kochanov – tarix fanlari doktori, professor

K.A.Yusupov – tadqiqotchi

Berdoq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Tayanch soʻzlar: Oʻzbekiston, Qoraqalpoqʻiston, “Paxta ishi”, I.Karimov, S.Niyetullayev, tarix, qatagʻon, iqtisodiyot, ijtimoiy ahvol.

Ключевые слова: Узбекистан, Каракалпакстан, «Хлопковое дело», И.Каримов, С.Нийетуллаев, история, репрессия, экономика, социальное положение.

Key words: Uzbekistan, Karakalpakstan, "Cotton business", I. Karimov, S. Niyetullaev, history, repressions, economy, social status

Qoraqalpoqʻiston xalqi “paxta ishi”, qatagʻon, milliy elita magʻlubiyatini boshidan kechirgan 1985-1989-yillar tarixini yoritish alohida ahamiyatga ega.

Shu mavzuda Q.Kamalovning “El xizmetinde” (Nukus,

1995), S.Kaniyazovning “Oltin jagʻis” (Nukus, 2006) xotiralari, tarixchilar B.A.Kochanov va T.Ametovlarning “Yangi tarix ocherklari” kitoblari. “Qoraqalpoqʻiston Respublikasi” (Nukus, 2015), B.A.Kochanova va

X.Otegenovalar “Qoraqalpog‘iston tarixining ocherklari (1916-1991) (Nukus, 2021) va boshqalar o‘z mehnatlarida yozib qoldirgan. Biroq bu mavzu arxiv manbalarini to‘ldirish, tahlil qilish va joriy etishni taqozo etadi.

1980-yillarning o‘rtalariga kelib sobiq SSSRda inqirozli vaziyat yuzaga keldi. Zamonaviy jamiyat duch kelgan qiyinchiliklar va muammolar unda sotsialistik voqelikni anglash istagini uyg‘otdi, sotsializmning qarama-qarshiligi ularni hal qilish yo‘llarini izlashga olib keldi. Ijtimoiy hayotda jiddiy o‘zgarishlar zarurligini haqiqatan ham butun jamiyat anglab yetdi.

Biroq SSSR rahbariyatida dastlabki pozitsiyalarni aks ettiruvchi, vazifa va maqsadlarni belgilab beradigan, mam-lakat ichki hayoti va tashqi siyosati muammolarini hal etish mexanizmini belgilab beradigan ilmiy ishlab chiqilgan va siyosiy asoslangan qayta qurish konsepsiyasi mavjud emas edi. Umuman olganda, u qayta qurish taqdirini xavf ostiga qo‘ygan tashqi ta’sirga ko‘proq ishonib, subyektiv, intuitiv ravishda sinov va xatolik bilan harakat qildi.

O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligida mehnatni tashkil etishning yangi shakllari – brigadaviy yoki oilaviy pudrat va ijarani joriy etish kabi ilg‘or chora-tadbirlar bilan bir qator-da boshqaruv tizimi va ma’muriy-hududiy tuzilmada ham islohotlar amalga oshirildi. Buning natijasida qo‘mondonlik qarori qabul qilindi. Byurokratik boshqaruv tizimi yanada kuchaydi. Boshqaruv xodimlarining ulushi xalq xo‘jaligida band bo‘lganlarning umumiy sonining 14,5% ni tashkil etdi va ularni saqlash xarajatlari ikki baravar oshdi [1].

Shaxsga sig‘inishning uzoq yillar hukmronligi, mahalliy aholini, ayniqsa, ziyolilarni, millatchilikka moyillik, diniy xurofotlarga sodiqlikda, ayniqsa, “paxta ishi” bilan bog‘liq holda kuchli oshirib yuborganlikda, vaqti-vaqti bilan takroriy targ‘ibot kompaniyalari, jamoatchilik ongiga noaniq iz qoldirish, xalqning siyosiy loqaydligini yanada kuchaytirdi [2].

Binobarin, aholining asosiy qismi sodir bo‘layotgan siyosiy voqealarni ajralgan holda qabul qildi. Hatto yangi asosda o‘tkazilgan SSSR Oliy Kengashiga xalq deputatlari saylovi (1989) va SSSR tarixida ikkinchi marta O‘zbekiston vakili R.Nishonovning Millatlar Kengashi raisi etib saylandi. Omma orasida sezilarli ishtiyoqni keltirib chiqarmaydi.

1989-yilda Farg‘ona, Toshkent va Andijon viloyatlarida yuz bergan millatlararo nizolar O‘zbekistonda katta rezonans keltirib chiqardi, buning natijasida minglab mesxeti turklari Farg‘ona viloyatidan Respublikaning boshqa hududlariga ko‘chirildi. Bu siyosiy provokatsiya Sumgait, Boku, Tog‘li Qorabog‘, Yangi O‘zen va boshqa viloyat-lardagi provokatsiyalar bilan bir qatorda edi.

Bu mahalliy xalqlarning o‘sib borayotgan milliy ongini bostirish, vaziyatni beqarorlashtirish, chalg‘itish uchun kerak edi. “Inqilobiy qayta qurish” rejalarining yaqqol bar-bod bo‘lishidan mamlatkat aholisining e’tiborini tortdi. 1989-yil may-iyun voqealari hamon o‘zining xolis yoritilishini va o‘sha fojiali kunlarning asl manzarasini tiklashni kutmoqda edi.

Farg‘ona voqealaridan keyin hokimiyat tepasiga kelgan I.A.Karimov boshchiligidagi O‘zbekistonning yangi rahbariyati ham prinsipial pozitsiyani egalladi. Ushbu fojiali voqealardan ko‘p o‘tmay, Kommunistik partiya Markaziy Qo‘mitasi, Oliy Kengash Prezidiumi va respublika hukumatining qo‘shma majlisida birinchi marta O‘zbekiston iqtisodiyoti va ijtimoiy sohasi holatini xolisona, tanqidiy baholashga harakat qilindi. Respublikadagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat tobora og‘irlashib borayotgani ta’kidlandi. Biroq bunday xolis xulosalarga qaramay, 1995 yilgacha bo‘lgan davrda O‘zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni jadallashtirish dasturi tasdiqlandi. Qishloq aholisining shaxsiy tomorqasi uchun yer ajratish, shaharliklarning tomorqa yerlari, qishloq xo‘jaligida ijara, shartnoma va mehnatni tashkil etishning boshqa ijtimoiy progressiv shakllarini keng joriy etish vazifalari ko‘proq yoki kamroq amalga oshirilishi mumkin edi. O‘sha paytda hukmron bo‘lgan, nihoyatda markazlashgan boshqaruv ti-

zimi sharoitida respublika viloyatlarining sanoat markazlari, sobiq SSSRning boshqa hududlari bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqalarini rivojlantirish bo‘lmadi [3].

O‘zbekiston SSR Oliy Kengashining sessiyasi tomonidan tarixiy muhim hujjat – O‘zbekiston SSRning “Davlat tili to‘g‘risida”gi qonuni qabul qilindi, u o‘zbek tiliga davlat tili maqomini berdi. Biroq, qonunda ko‘rsatilganidek, Respublika rus tilidan millatlararo muloqot tili sifatida erkin foydalanish huquqini saqlab qoldi. Bu qonunning qabul qilinishi xalq taqdiri, milliy ongini yuksaltirish, respublikada millatlararo totuvlikni saqlash uchun doimiy ahamiyatga ega bo‘ldi.

O‘zbekiston ijtimoiy hayotida hamisha millatlararo munosabatlar holati hal qiluvchi omil bo‘lib kelgan. Tarixiy jihatdan shunday qilib, hozirgi respublikani ifodalagan hududlar aholisi tarkibi jihatidan ko‘p millatli edi. Sovet hokimiyati yillarida u yanada oshdi. Agar 1897-yilda O‘zbekiston hududida 70 ta millat vakillari yashagan bo‘lsa, 1926-1991-yillarda ularning soni 127 taga yetgan.

1989-yilgi aholi soniga ko‘ra, respublika aholisining 19 million 905 ming aholisidan 71,4 foizini o‘zbeklar tashkil etgan. [4].

O‘zbekiston hukumati o‘ta og‘ir sharoitlarga qaramay, Orolbo‘yi muammosiga alohida e’tibor qaratdi, vaziyatning yanada tahdidli bo‘lishiga yo‘l qo‘ymadi. Respublika rahbari sifatidagi ish faoliyatini boshlagan I.A.Karimov

26-iyul kuni dastavval Qoraqalpog‘istonning Mo‘ynoq viloyatiga tashrif buyurib, ishlarning asl ahvoli, xalqning kayfiyati bilan atroflicha tanishdi, xalqimizning hayotiy muammolarini aniqlab oldi [3].

1989-yil 26-iyulda bo‘lib o‘tgan O‘zbekiston Kompartiyasi Qoraqalpog‘iston viloyat qo‘mitasi ple-numida S.D.Nietullayev birinchi kotib etib saylandi. Sagindik Dauletiyorovich Nietullaev 1948-yil 31-martda Qoraqalpog‘istonning Mo‘ynoq tumanida xizmatchi oilasida tug‘ilgan, millati qoraqalpoq. Ma’lumoti oliy, Toshkent pedagogika instituti va Toshkent universitetini rus tili va adabiyoti o‘qituvchisi, huquqshunos mutaxassisligini tamomlagan.

1971-1979-yillarda o‘qituvchi, yoshlar va partiya bo‘limi mas’ul xodimi bo‘lib ishlagan.

O‘zbekiston Kompartiyasi Markaziy Qo‘mitasining mas’ul xodimi.

1986-1988-yillarda O‘zbekiston Kompartiyasi Qozog‘iston Respublikasi birinchi kotibi. Qonliko‘l tumani va O‘zbekiston Kompartiyasi Davlat qo‘mitasi birinchi kotibi. 1988-1989-yillarda Qoraqalpog‘iston Vazirlar Kengashi Raisi.

1989-yil 26-iyuldan O‘zbekiston Kompartiyasi viloyat partiya tashkilotining birinchi kotibi. Respublikaning yosh rahbariga og‘ir meros qoldi [5].

1989-yilda ushbu hududda yashovchi aholi tibbiy ko‘rikdan o‘tkazildi, 380 ming kishiga tibbiy yordam ko‘rsatildi. 4000 ga yaqin odam davolanish uchun respublikaning tegishli kasalxonalariga yuborilgan. Minglab bolalar sanatoriyalarda sog‘lomlashtirish kurslarini o‘tagan.

Respublikada millatlararo munosabatlar holatini o‘rganish bo‘yicha ishlar olib borildi va ularni yanada uyg‘unlashtirish bo‘yicha real choralar ko‘rildi. Bu yerda 80 dan ortiq millat vakillari istiqomat qilgan. Respublika aholisi 1244700 kishini tashkil etdi.

Millatlararo munosabatlar madaniyatini tarbiyalashda “Nawriz bayrami”, “Zuraat bayrami” kabi eng ilg‘or xalq an’ana va marosimlarini keng rivojlantirish va imkoniyatlaridan foydalanish tavsiya etildi. “Qiz uzatiw”, “Aytiw” va boshqalar [6].

1989-yil 1-dekabrda XI chaqiriq QQASSR Oliy Kengashining 12-sessiyasi Qoraqalpoq ASSR Konstitutsiyasini (Asosiy Qonunini) qoraqalpoq tiliga davlat tili maqomi berilganligini tasdiqlovchi 70-modda (prim) bilan to‘ldirdi. Davlat tili to‘g‘risidagi qonunni Qoraqalpog‘iston ASSR Oliy Kengashi Prezidiumi Raisi T.A.Yeshimbetov

imzoladi.

Qoraqalpog'iston Vazirlar Kengashining 1990-yil 31-maydagi 130/5-sonli qarori bilan "Davlat tili to'g'risida"gi qonunni amalga oshirish bo'yicha Davlat dasturi qabul qilindi.

1989-yilda mamlakat hal qiluvchi burilish nuqtasida edi. Odamlar normal inson hayotini xohladilar, vaziyatni barqarorlashtirish, jamoat tartibini himoya qilish, har bir inson xavfsizligini kafolatlash tarafdori edilar. I.A.Karimov 1990-yil 24-fevralda Toshkentda SSSR, O'zbekiston SSR, mahalliy Kengashlari deputatlari, jamoatchilik vakillari ishtirokida bo'lib o'tgan yig'ilishda so'zlagan nutqida "Buni tezroq amalga oshirish uchun barcha imkoniyatlarni ishga solish muqaddas burchimiz" [3].

Adabiyotlar

1. Новейшая история Узбекистана / Под ред. М.А.Рахимова. –Ташкент: «Адабиёт учкунлари», 2018. С. 38.
2. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Иккинчи китоб. Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида. –Ташкент: «Шарк», 2000. –С. 568; Qoraqalpogiston davlat arxivi, 322-fond, 12-ruyxat, 67-ish, 127-varoq.
3. Ислон Каримов. Ўзбекистан на пороге достижения независимости. –Ташкент: «Ўзбекистан», 2011. –С. 11.
4. Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В.Л., Муртазаева Р.Х. Узбекистан многонациональный: историко-демографический аспект – Ташкент: 1998. –С. 15.
5. Кошанов Б.А., Аметов Т.А. Очерки новейшей истории Республики Каракалпакстан. –Н.: «Каракалпакстан», 2015. –С. 11.
6. Qoraqalpogiston davlat arxivi, 322-fond, 13ruyxat, 78-ish, 92-varoq.

REZYUME. Maqolada Qoraqalpog'iston tarixi burilish pallasida: "paxta biznesi"ning fojiali voqealaridan keyin hokimiyat tepasiga milliy kadrlar kelganida yoritilgan. Mualliflar eng yangi adabiyotlar va arxiv manbalariga tayangan holda xalqimizning ushbu dramatik sahifalarini qayta tiklaydi.

РЕЗЮМЕ. В статье освещается история Каракалпакстана в переломный момент: когда к власти пришли национальные кадры после трагических событий «хлопкового дела». Авторы на основе новейшей литературы и архивных источников восстанавливают эти драматические страницы нашего народа.

SUMMARY. The article highlights the history of Karakalpakstan at a turning point: when national cadres came to power after the tragic events of the "cotton business". Based on the latest literature and archival sources, the authors restore these dramatic pages of our people.

UDK. 78-79;(20-21) 2023

QARAQALPAQ MILLIY SAZ ÁSBAPLARINIŇ RAWAJLANIW TARIYXI

M.Esanov – oqıtwshı

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so'zlar: cholg'u asboblari, doston, baxsi, qo'biz, milliy rang, ijro san'ati.

Ключевые слова: музыкальный инструмент, дастан, баксы, кобыз, национальный колорит, исполнительское мастерство.

Key words: musical instrument, dastan, buksy, kobyzy, national color, performing arts.

Qaraqalpaq xalqı eski xalıqlardıń biri bolıp, Orta Aziyadaǵı basqa xalıqlar sıyaqlı óziniń bay tariyxına, sonday-aq, óz zamanına ılayıqlı joqarı mádeniyatına iye bolǵan xalıqlardıń biri bolıp esaplanadı. Kóp ásirlik tariyx betlerine názer awdarsaq, qaraqalpaq xalqı óz turmıs tirishiliginiń kórinisi sıpatında túrli janrlarda bay ádebiyat miyrasına, salt-dástúr jırlarına, milliy saz hám qosıqlarına, batırılıǵhám ashıqlıq dástanlarına, túrli mazmundaǵı awızeki dóretpelerine sonıń menen bir qatarda óziniń milliy saz ásbaplarına bay xalıq ekenligin kóremiz. Bul miyraslardıń barlıǵı xalıqtıń, millettıń milliy baylıǵı, biybaha ǵáziynesi bolıp sanaladı.

Qaraqalpaq xalqı Orta Aziya elleri qatarında erte zamanlardan baslap-aq óziniń kóp tarawlı sarqılmas bay muzıka mádeniyatına iye ekenligi málim. Qaraqalpaq muzıka mádeniyatınıń joqarı dárejede rawajlanıp, biyik shıńlarǵa jetiwinde milliy saz ásbaplarımız ázelden salmaqılı orın iyelep kelgen. Bay ǵáziynemiz bolǵan milliy saz ásbaplarımızdıń payda bolıw saǵası b.e.sh. IV ásir hám eramızdıń I ásirine tiyisli ekenligin ilim tastıyıqlaydı. Kóplegen arxeologiyalıq izertlewler nátiyjesinde úlkemizdiń bir qansha eski qalalarannan, máselen Qoyqırılǵan qaladan hám b.e. III ásirine tiyisli Topıraq qaladan múyeshli arfanıń súwreti salınǵan fragmentlerdiń tabılıwı sol dáwirlerden-aq, xalıqtıń saz-sáwbetke bolǵan ıqlasınan derek beredi hám saz ásbaplardıń payda bolıw dáwirin anıqlawda anıq dáliyl bola aladı.

Rus ilimpazı S.P.Tolstov basshılıq etken Xorezm ekspediciyasınıń aǵzası, kóp jıllardan beri muzıka ásbapları boyınsha izertlew jumısları menen shuǵıllanıp kiyatırǵan ilimpaz R.L.Sadokov óziniń bir qansha bahalı pikirlerin aytpı ótedi: «Qoyqırılǵan qaladan tabılǵan múyeshli úlken arfa sıyaqlı duwtar qalıpındegı ásbaptıń Orta Aziyanıń antik

1989 va 1990-yıllar oxirida amalga oshirilgan respublika rahbariyatining chora-tadbirlari aholining kam ta'minlangan toifalariga ijtimoiy yordam ko'rsatish, xususan, ko'p bolali va yolg'iz onalarga beriladigan nafaqa va to'lovlarni oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, qishloq aholisining tomorqa yerlari va tomorqa yerlarini kengaytirish; uy-joy qurish uchun qo'shimcha yer ajratish, kichik yoshdagi maktab o'quvchilari uchun bepul nonushta joriy etish, qishloq xo'jaligi ishlari narxlarini oshirish, ayniqsa paxta xom ashyosini mashina va qo'lda terish uchun to'lovlar, barcha toifadagi pensionerlarning pensiyalari va ishchilarning ish haqini oshirish va boshqalar, aholi turmush darajasining pasayishini sezilarli darajada sekinlashtirdi.

Adabiyotlar

1. Новейшая история Узбекистана / Под ред. М.А.Рахимова. –Ташкент: «Адабиёт учкунлари», 2018. С. 38.
2. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Иккинчи китоб. Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида. –Ташкент: «Шарк», 2000. –С. 568; Qoraqalpogiston davlat arxivi, 322-fond, 12-ruyxat, 67-ish, 127-varoq.
3. Ислон Каримов. Ўзбекистан на пороге достижения независимости. –Ташкент: «Ўзбекистан», 2011. –С. 11.
4. Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В.Л., Муртазаева Р.Х. Узбекистан многонациональный: историко-демографический аспект – Ташкент: 1998. –С. 15.
5. Кошанов Б.А., Аметов Т.А. Очерки новейшей истории Республики Каракалпакстан. –Н.: «Каракалпакстан», 2015. –С. 11.
6. Qoraqalpogiston davlat arxivi, 322-fond, 13ruyxat, 78-ish, 92-varoq.

REZYUME. Maqolada Qoraqalpog'iston tarixi burilish pallasida: "paxta biznesi"ning fojiali voqealaridan keyin hokimiyat tepasiga milliy kadrlar kelganida yoritilgan. Mualliflar eng yangi adabiyotlar va arxiv manbalariga tayangan holda xalqimizning ushbu dramatik sahifalarini qayta tiklaydi.

РЕЗЮМЕ. В статье освещается история Каракалпакстана в переломный момент: когда к власти пришли национальные кадры после трагических событий «хлопкового дела». Авторы на основе новейшей литературы и архивных источников восстанавливают эти драматические страницы нашего народа.

SUMMARY. The article highlights the history of Karakalpakstan at a turning point: when national cadres came to power after the tragic events of the "cotton business". Based on the latest literature and archival sources, the authors restore these dramatic pages of our people.

QARAQALPAQ MILLIY SAZ ÁSBAPLARINIŇ RAWAJLANIW TARIYXI

M.Esanov – oqıtwshı

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so'zlar: cholg'u asboblari, doston, baxsi, qo'biz, milliy rang, ijro san'ati.

Ключевые слова: музыкальный инструмент, дастан, баксы, кобыз, национальный колорит, исполнительское мастерство.

Key words: musical instrument, dastan, buksy, kobyzy, national color, performing arts.

dáwirine tán bolǵan kórinisi eń dáslepki hám búgingi kúndegi birinshi gúwası bolıp tabıladı. Bunnan tisqari ol ulıwma Orta Aziyalı arfanıń kútá ertedegi kórinisi bolıp esaplanadı. Eń áhmiyetlisi – bul eki jaǵdayda da Xorezmniń joqarı dárejedegi názik muzikalıq mádeniyatqa iye bolǵan el ekenligin kóremiz» [1:80-82].

Bul tabılma Orta Aziyanıń bárshe xalıqları qatarında biziń qaraqalpaq xalıqnıń da erte zamanlardan baslap-aq óziniń kórkem ónerine, joqarı dárejedeги bay muzıka mádeniyatına iye bolǵanlıǵınan derek beredi. Biraq, sol dáwirlerde xalıqtı jawlap alǵan arab basqınshılarınıń háreketleri muzıkaǵa tán ásbaplarımızdıń bir qansha waqıt dawamında xalıq arasında kózge kórinbey ketiwine sebep boldı. Olar bárshe saz-ásbaplarımızdı hátte olardı xalıqqa inam etetuǵın atqarıwshıları menen birge joq qılıp jibergen edi.

Arablar Orta Aziyanı jawlap alǵannan keyin Islam dini menen burıńǵı barlıq mádeniy baylıqlardı sıpırıp taslawǵa urınıp, sazdı «shaytannıń isi, elge apat keltiredi», -dep xalıqtıń kewil kóterip, erkin ómir súriwin qadaǵan etti. Bul tuwralı marhum Juman baqsınıń hayalı Biybıraba Juman baqsıdan esitken anızın bilayınsha gúrrıń etedi: «Erte zamanlarda Buxara amiriniń qol astında jasawshı xalıqlarǵa sharıyattıń kórsetiwi boyınsha saz shertip, qosıq aytqan adam dozaqıy, kimde kim saz shertip qosıq aytса, ózi ólimdar, malı patshalıq», - dep húkım shıǵaradı. Usı qadaǵan etiwsilik jaǵdayında saz sawbetsiz xalıqtıń bir qansha toy-merekeleri de ótedi. Biraq, saz sawbetsiz ótken toylar kewilsiz óte beredi. Bunnan ábden shıdamı ketken xalıqtıń ishinen Gayıp shayır degen kisi qolına duwtarı menen xannıń datxasına barıp:

Saz benen sawbetti yalǵan demeńler,
Adam ata binyat bolǵanda bardı,